

- станом на 19 листоп. 2012 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> – Заголовок з екрана.
12. Статистичні дані по страховому ринку [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт державної комісії статистики. – Режим доступу:
http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/sk_I_kv_2011.pdf. – Заголовок з екрана.
 13. Страховий ринок України в 2010 году: оценка реального страхования [Електронний ресурс] / А. Залетов, заместитель Председателя Союза ЛСОУ, главный редактор страхового рейтинга «Insurance TOP». – Режим доступу:
<http://forinsurer.com/public/11/04/22/4326> – Заголовок з екрана.
 14. Страховой рынок Украины в 2011 году: Журнал Insurance TOP провел годовую Презентацию, посвященную подведению итогов страхового рынка Украины за 2011 год [Електронний ресурс] / А. Залетов, Заместитель Председателя Союза ЛСОУ, глав. ред. страхового рейтинга «Insurance TOP». – Режим доступу:
<http://forinsurer.com/news/12/04/04/27241?hl=%F1%F2%F0%E0%F5%EE%E2%EE%E9> – Заголовок з екрана.
 15. Страхування : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання-Пресс, 2008. – 1019 с.
 16. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В. М. Фурман. – К. : КНЕУ, 2005. – 296 с.
 17. Фисун І. В. Страхування : навч. посіб. / І. В. Фисун, Г. М. Ярова. – К. : Центр навч. л-ри, 2011. – 232 с.

УДК 311.17:336.77

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЧИСТОГО КРЕДИТУВАННЯ (ЧИСТОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ) ЯК ІНДИКАТОРА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Л. О. Цветкова, кандидат економічних наук; О. В. Калініченко

В умовах ринкової економіки значно зростає потреба в сучасній, якісній і достовірній макроекономічній інформації, яка повинна об'єктивно відображати передумови, хід і результати відтворення. Така інформація необхідна для розробки заходів з удосконалення функціонування бюджетної системи, підвищення якості управління державними та місцевими фінансами, формування грошово-кредитної та валютної політики, зміцнення фінансової стабільності, урегулювання стану платіжного балансу тощо. Для характеристики результатів економічної діяльності країни використовується Система національних рахунків (СНР).

У СНР відображені всі основні макроекономічні процеси, пов'язані з виробництвом продукції та послуг, з формуванням, розподілом, перерозподілом і використанням доходів, кінцевим споживанням і нагромадженням національного багатства країни. Відображаючи

весь виробничий цикл і всі результати економічної діяльності як зі створення матеріальних благ, так і з надання послуг, а також зовнішньоторговельні зв'язки країни і їх результати. Система національних розрахунків включає рахунки виробництва, утворення, розподілу та перерозподілу доходів, їх використання з метою споживання. Кожному рахунку відповідає певний макроекономічний показник – ВВП, наявний національний дохід, національне заощадження та нагромадження та ін. Одним із результативних макроекономічних показників є «Чисте національне кредитування (запозичення) (ЧК (ЧЗ))», який є балансуючою статтею рахунку операцій із капіталом.

Рахунок операцій із капіталом призначений для характеристики процесу реального нагромадження основних і оборотних фондів, нематеріальних і фінансових активів, а також джерел його фінансування.

Рахунок операцій з капіталом враховує операції всіх секторів економіки (нефінансових корпорацій, фінансових корпорацій, сектора загального державного управління та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства) з нефінансовими активами, зміна яких відображається в лівій стороні рахунку як зміна в активах. Джерела фінансування цих операцій, зміна чистої вартості власного капіталу за рахунок заощаджень і капітальних трансфертів відповідають загальній сумі змін у пасивах і відображені у правій стороні рахунку операцій з капіталом.

Показник чистого кредитування (чистого запозичення) показує перевищення (+) чи нестачу (–) джерел фінансування порівняно з витратами на чисте придбання нефінансових активів. Він визначається як різниця між валовим заощадженням, з одного боку, і валовим нагромадженням і чистим придбанням землі і нематеріальних активів – з іншого, плюс сальдо капітальних трансфертів «іншого світу».

Це важливий показник результатів функціонування економіки, який на рівні країни загалом показує чистий обсяг ресурсів, які держава надає в розпорядження «іншому світу» або отримує від «іншого світу».

Існує проблема щодо чіткого визначення обсягів чистого кредитування або чистого запозичення (рахунок капіталу). Труднощі у визначенні цих показників пов'язані у першу чергу з тим, що не всі операції на зовнішньому

ринку враховуються поточною статистикою. Про це, зокрема, свідчать розбіжності у обчисленні зовнішньоторговельного обороту України з іншими країнами на базі власних та західних оцінок. Зарубіжна митна статистика дає, як правило, завищені оцінки як експорту, так і імпорту України. Питання про чисте кредитування або чисте запозичення є актуальним і з іншого погляду. Сектор загальних органів державного управління, який формує державний бюджет, має бути кредитором економіки. Проте реально у зв'язку із систематичною заборгованістю підприємств зі сплати податків до бюджету та внесків до позабюджетних фондів цей сектор є дебітором, а державний бюджет складається з дефіцитом. Для збалансування бюджету залучаються зовнішні запозичення. Водночас невпорядковані, а також кримінальні перетікання капіталу за межі України гіпотетично перевищують поточні чисті запозичення. Повернення їх на резидентну територію мало б поліпшити стан платіжного балансу. Дуже важливо також прискорити повернення експортної виручки із зарубіжжя [5].

Якщо проаналізувати динаміку показника чистого кредитування (чистого запозичення) в 2000–2011 рр., то можна зробити висновок, що з 2000 р. по 2005 р. та в 2008 р. було чисте кредитування, а протягом останніх шести років (за виключенням 2009 р.) Україна є позичальником (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка чистого кредитування (чистого запозичення) України упродовж 2000–2011 рр.

При обчисленні основних аналітичних показників цього динамічного ряду (абсолютних відхилень, темпів зростання, темпів приросту) виникає проблема пов'язана з розрахунками з різнознаковими рівнями ряду.

При різнознакових рівнях ряду динаміки для розрахунку аналітичних показників використовують таку методику [4]:

1) абсолютний приріст розраховується традиційним способом, при цьому мають реаль-

ний економічний зміст як його числова величина, так і знак, із яким його отримують;

2) темп приросту розраховується за класичною схемою, при цьому реальний економічний зміст має його числова величина, а знак, з яким його отримують, не відображує напрям динаміки; висновок про напрям динаміки роблять на основі візуальної оцінки динаміки;

3) темп зростання доцільно розраховувати, враховуючи темп приросту, проте знак темпу приросту не береться до уваги.

Таблиця 1

Аналітичні показники динаміки чистого кредитування (чистого запозичення) України упродовж 2000–2011 рр.

Роки	Чисте кредитування (чисте запозичення), млн грн	Абсолютне відхилення, млн грн		Темп зростання (розрахований традиційним способом), рази		Темп зростання, що піддається економічній інтерпретації, рази		Темп приросту (розрахований традиційним способом), %	
		ланцюгове	базисне	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2000	8365,0	–	–	–	–	–	–	–	–
2001	7723,0	–642,0	–642,0	0,9233	0,9233	0,9233	0,9233	–7,67	–7,67
2002	17177,0	9454,0	8812,0	2,2241	2,0534	2,2241	2,0534	122,41	105,34
2003	15521,0	–1656,0	7156,0	0,9036	1,8555	0,9036	1,8555	–9,64	85,55
2004	36829,0	21308,0	28464,0	2,3728	4,4027	2,3728	4,4027	137,28	340,27
2005	13156,0	–23673,0	4791,0	0,3572	1,5727	0,3572	1,5727	–64,28	57,27
2006	–7745,0	–20901,0	–16110,0	–0,5887	–0,9259	2,5887	2,9259	–158,87	–192,59
2007	–26086,0	–18341,0	–34451,0	3,3681	–3,1185	3,3681	5,1185	236,81	–411,85
2008	–67384,0	–41298,0	–75749,0	2,5831	–8,0555	2,5831	10,0555	158,31	–905,55
2009	516,0	67900,0	–7849,0	–0,0077	0,0617	2,0077	0,0617	–100,77	–93,83
2010	–791,0	–1307,0	–9156,0	–1,5329	–0,0946	3,5329	2,0946	–253,29	–109,46
2011	–60830,0	–60039,0	–69195,0	76,9027	–7,2720	76,9027	9,2720	7590,27	–827,20

Отже, незважаючи на те, що до 2005 р. національна економіка кредитує нерезидентів, показник чистого кредитування зазнає досить значних коливань. Так, в 2001 р. сума чистого кредитування зменшилась на 7,67 %, що сумарно становить 642 млн грн, у 2002 р. чисте кредитування збільшилось на 122,41 %, або на 9454,0 млн грн, у 2003 р. знову відбулось зменшення на 9,64 %, або на 1656 млн грн, у 2004 р. сума чистого кредитування зросла на 137,28 %, або на 21308,0 млн грн, а у 2005 р. чисте кредитування збільшилось на 64,28 %, або 23673 млн грн.

Наведені вище результати розрахунків є свідченням того, що до 2006 р. Україна праг-

нула мінімізувати звернення до зовнішніх запозичень (вони були невеликі і покривалися кредитуванням Україною «іншого світу»). 2006 р. був відправною точкою, коли тенденція, що склалася перед цим, «зламалася» і чисте кредитування перейшло в чисте запозичення. 2006 р. порівняно з 2005 р. сума чистого кредитування знизилася на 20901 млн грн, тобто у 2,5887 рази, або на 158,87 %, трансформувались у суму чистого запозичення (іншими словами, відбулося обнуління чистого кредитування і зростання чистого запозичення на 7745 млн грн). Наочне уявлення про трансформацію чистого кредитування в чисте запозичення дає рис. 2, на якому край-

ня ліва точка відповідає базі відліку (тобто 1 або 100 %), а точка, що позначається нулем, є точкою трансформації показника (зміни знаку).

2007 р. проти 2006 р. і в 2008 р. порівняно з 2007 р. величина чистого запозичення Україною у «іншого світу» лише зростала (відповідно на 18341 млн грн, в 3,3681 рази, або на

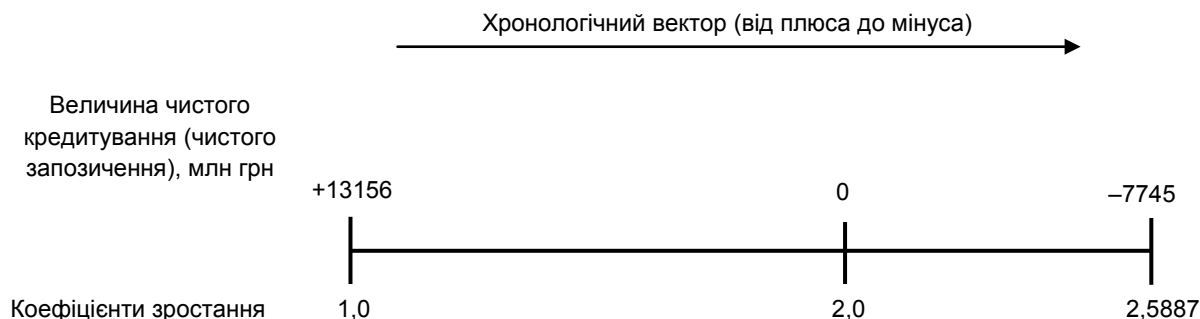

Рис. 2. Динаміка величини чистого кредитування (чистого запозичення) України в 2005–2006 рр. (трансформація чистого кредитування в чисте запозичення)

236,81 %, і на 41298 млн грн, в 2,5831 рази, або на 158,31 %).

2009 р. проти 2008 р. Україна змогла подолати негативну тенденцію, що склалася, маючи перехід чистого запозичення у чисте кредитування, проте величина чистого кредитування була вкрай незначною (показник зріс на 67900 млн грн; спостерігалось обнуління чистого запозичення і зростання чистого кредитування на 516 млн грн).

2010 р. проти 2009 р. річна сума чистого кредитування зменшилася на 1307 млн грн, у 3,5329 рази, або на 353,29 %, трансформувались у суму чистого запозичення (тобто відбулося обнуління чистого кредитування і зростання чистого запозичення на 1307 млн грн).

2011 р. проти 2010 р. величина чистого запозичення Україною у «іншого світу» зросла на 60039 млн грн, або в 76,9027 рази.

При обчисленні аналітичних показників базисним способом особливий акцент зробимо на темпах зростання, отриманих унаслідок порівняння різнознакових рівнів ряду з використанням згаданої вище методики, що мають економічну інтерпретацію. По суті, внаслідок був отриманий ряд динаміки, приведений до однієї основи (показник 2000 р. прирівнювався до одиниці). Результати розрахунків (див. графу 7 табл. 1) показали, що порівняно з 2000 р. (у якому було зафіксовано чисте

кредитування) показники, пройшовши точку трансформації, перейшли в чисте запозичення і знизилися 2006 р. в 2,9259 рази, 2007 р. – в 5,1185 рази, 2008 р. – в 10,0555 разів, 2010 р. – в 2,0946 рази і 2011 р. – в 9,2720 рази. Візуальне уявлення про трансформацію чистого кредитування в чисте запозичення на прикладі порівняння даних 2007 р. з даними 2000 р. дає рис. 3.

Завдання чистого кредитування (чисте запозичення) як однієї зі статей ресурсної частини зведеного рахунку капіталу полягає в аналізі динаміки цієї статті як адитивного елементу підсумку ресурсної частини, то знову доводиться стикатися з необхідністю роботи з різнознаковими показниками. Частки можуть арифметично виходити негативними (якщо якась частина сукупності входить у підсумок, маючи негативний знак, наприклад, частка чистого кредитування (чистого запозичення)) і навіть в окремих випадках може перевищувати одиницю (або 100 %), хоча формальна умова рівності суми відносних величин структури одиниці (або 100 %) виконується.

Розглянутий раніше підхід для оцінки динаміки різнознакових рівнів ряду можна застосовувати як у відношенні до оцінки абсолютних, так і відносних показників.

У табл. 2 наведені результати аналізу динаміки постатейної структури зведеного національного рахунку «Рахунок капіталу» (2011 р.

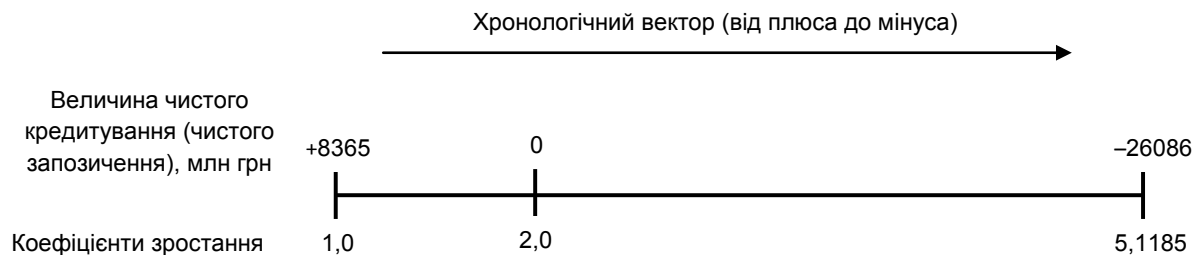

Рис. 3. Динаміка величини чистого кредитування (чистого запозичення) України в 2007 р. проти 2000 р. (трансформація чистого кредитування в чисте запозичення)

проти 2009 р.) в частині розділу «Використання», де балансуючою статтею є показник чистого кредитування (чистого запозичення).

Як бачимо, дві статті рахунку – «Зміна запасів матеріальних оборотних коштів» і «Чисте кредитування (чисте запозичення)» – ха-

Таблиця 2

Показники динаміки структури зведеного національного рахунку капіталу України (дані за 2009 і 2011 рр., у фактичних цінах)

млн грн

Назва статті рахунку	Процент до підсумку		Аналітичні показники, 2011 р. порівно з 2009 р.			
	2009 р.	2011 р.	абсолютний приріст, п. п.	темп зростання, % (розрахований традиційним способом)	темп зростання, % що піддається економічній інтерпретації, %	темп приросту, %
Валове нагромадження основного капіталу	367,64	292,42	-75,22	79,54	79,54	-20,46
Споживання основного капіталу	-235,10	-152,15	82,95	64,72	64,72	-35,28
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-26,92	33,52	60,44	-124,52	324,52	-224,52
Придбання за винятком вибуття цінностей	0,98	0,63	-0,35	64,56	64,56	-35,44
Придбання, за винятком вибуття невироблених нефінансових активів	-7,73	-0,84	6,89	10,87	10,87	-89,13
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	1,13	-73,57	-74,70	-6501,53	6701,53	-6601,53
Усього (за розділом використання)	100,00	100,00	-	-	-	-

рактизувалися різнознаковими показниками структури, зокрема 2009 р. спостерігалось скорочення запасів на 12274 млн грн, 2011 р. – збільшення на 27714 млн грн, а що стосується іншого показника, то 2009 р. чисте кредитування становило 516 млн грн, а вже 2011 р. маємо чисте запозичення на суму 60830 млн грн. Розрахунки дозволили зробити висновок, що

2011 р. проти 2009 р. питома вага статті «Зміна запасів матеріальних оборотних коштів» на загальну суму зростає з -26,92 % до 33,52 %, тобто на 60,44 процентних пункти, або в 3,2452 рази (тобто на 224,52 %).

Що стосується іншого показника, то питома вага чистого кредитування трансформувалася в питому вагу чистого запозичення, тобто по-

казник знизився з 1,13 % до -73,57 %, або на 74,7 процентні пункти, що становить 67,0153 рази.

З одного боку, залучення ресурсів на кредитній основі служить збалансуванню державних фінансів (що дозволяє країні швидко розв'язати гострі проблеми та фінансувати перспективні національні проекти), а з іншого – утворений внаслідок цього державний борг створює значне навантаження на фінансову систему, і, зокрема, на державний бюджет.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих і непогашених кредитів (позик) станом

на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Державний борг України структурно складається із внутрішнього та зовнішнього, різниця між ними полягає у відношенні кредитора до України, внутрішній борг – заборгованість держави всім резидентам, які тримають внутрішні державні облигації, а зовнішній – запозичення держави на зовнішньому ринку.

Отже, проаналізуємо вплив суми чистого кредитування (чистого запозичення) на величину зовнішнього боргу країни. Початкові дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу зв'язку наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка суми чистого кредитування (чистого запозичення) та величини зовнішнього боргу України у 2005–2011 рр.

<i>(млн грн)</i>							
Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	13156	-7745	-26086	-67384	516	-791	-60830
Зовнішній борг України	39619	54512	79955	101659	103396	117346	126236

Проведений кореляційно-регресійний аналіз (табл. 4) вказує на середній обернений зв'язок між чистим кредитуванням (чистим запозиченням) та сумою зовнішнього боргу країни (коефіцієнт кореляції становить -0,54). При цьому необхідно акцентувати увагу на особливості інтерпретації оберненого зв'язку: по-перше, збільшення чистого кредитування (позитивний показник) обертається для країни зниженням зовнішнього боргу, оскільки країна стає кредитором «іншого світу», маючи для цього фінансові можливості (такі країни, в першу чергу, прагнуть зменшити свій власний зовнішній борг, і лише потім виступити у ролі кредитора); по-друге, збільшення суми чистого запозичення (негативний показник) свідчить про необхідність звернення країни за зовнішніми кредитами, що неодмінно збільшує її зовнішній борг.

За результатами регресійного аналізу, рівняння регресії має вигляд:

$$Y_x = 25328,17 - 0,52 \cdot X$$

Показники тісноти зв'язку між чистим кредитуванням (чистим запозиченням) та сумою зовнішнього боргу країни

Параметр	Значення
Коефіцієнт кореляції	-0,54
Коефіцієнт детермінації	0,29
Кількість одиниць спостереження	7
Вільний член рівняння регресії	25328,17
Коефіцієнт регресії	-0,52

Вільний член рівняння регресії можна інтерпретувати як величину зовнішнього боргу країни, що формується під впливом інших, не досліджених факторів (виключаючи чисте кредитування (чисте запозичення)). Коефіцієнт регресії свідчить про те, що зі збільшенням чистого кредитування/чистого запозичення на 1 млн грн у середньому спостерігається зниження (збільшення) зовнішнього боргу країни на 0,52 млн грн.

Отже, в рамках СНР велику увагу приділяють показникам, що характеризують про-

цес нагромадження: операціям із капіталом, джерелам фінансування капітальних затрат і операціям із фінансовими інструментами, одним із яких є чисте кредитування (чисте запозичення).

Вважаємо, що запропонована методика статистико-аналітичної роботи з різнознаковими економічними показниками в процесі відстеження динаміки чистого кредитування (чистого запозичення) буде корисна не лише статистичними службам в їх практичній діяльності, а й усім дослідникам, які виконують економіко-статистичні розрахунки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка В. Система національних рахунків України: вчора, сьогодні, завтра / В. Головка // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 3–6.
2. Національний банк України : статистичний бюлетень (електронне видання) жовтень 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897. – Назва з екрана.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. Строчи́хин Ю. Ф. Расчет и интерпретация аналитических показателей рядов динамики при разнознаковых уровнях динамических рядов / Ю. Ф. Строчи́хин, Л. А. Цветкова // Совершенствование содержания и методов преподавания статистических дисциплин в бакалавриате и магистратуре: научные записки. – 2012. – Вып. 15. – С. 63–68.
5. Тітьонко О. М. Система макроекономічного рахівництва : [навч. посіб.] / О. М. Тітьонко. – К. : КНЕУ, 2002. – 188 с.

УДК 336.15

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Н. В. Фесенко, кандидат економічних наук; Г. М. Ярова

Наявність самостійних місцевих бюджетів як ланки місцевих фінансів є ознакою саме демократичної держави. Необхідність існування місцевих бюджетів зумовлюється передусім потребою в децентралізації публічних фінансів для усунення негативних ефектів при неодностайному прийнятті бюджетних рішень в умовах представницької демократії [8]. Важливою особливістю бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні є його підпорядкування етапам формування бюджету держави загалом. Це пов'язано передусім зі значними обсягами вертикального вирівнювання.

Для підвищення ролі та значення місцевого самоврядування, для відповідності державного законодавства міжнародним нормам держава повинна створити всі умови для надання самостійності органам місцевого самовряду-

вання у вирішенні фінансових питань шляхом передання прав і повноважень територіальним громадам, оскільки делеговані повноваження, хоча й повинні гарантуватися та фінансуватися державою, але держава досить часто не знаходить кошти для їх забезпечення [1].

В умовах демократизації суспільства необхідним є переосмислення бюджетних процедур для посилення інституційної самостійності самоврядування і забезпечення «паралельності» бюджетного процесу на місцевому і державному рівнях [8]. Крім того, у західних країнах децентралізація є ефективним інструментом, що застосовується для реорганізації уряду в напрямі надання державних послуг найбільш ефективним способом [3].